

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1974/8

Karar Sayısı:1974/19

Karar Günü:21/5/1974

Resmi Gazete tarih/sayı:4.8.1974/14966

İtiraz yoluna başvuran : Genelkurmay Başkanlığı Askerî Mahkemesi.

İtirazın konusu: 11/7/1973 günlü, 14591 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 26/6/1973 günlü, 1773 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun geçici 1. maddesinin Anayasanın 4., 12., 32., 136., 138. maddelerine aykırı olduğu yolundaki sanık Avukatının iddiasını ciddi görmeyen mahkeme, davayı bitiren 23/8/1973 günlü, 1973/416-453 sayılı hükmün Askerî Yargıtay Daireler Kurulunun 25/1/1974 günlü, 1974/8-3 sayılı ilâmı ile ve bu yüzden bozulması üzerine ilâmının bağlayıcılığı dolayısıyla Anayasanın değişik 151. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.

I- OLAY :

a) Siyasî ve askerî casusluk maksadı ile hizmet kabulü suçundan sanık bir kimse hakkında Genelkurmay Başkanlığı Askerî Mahkemesince verilen 22/12/1972 günlü, 1972/228-502 sayılı hükümlülük kararı Askerî Yargıtay Birinci Dairesinin 18/6/1973 günlü, 1973/92-107 sayılı ilâmı ile bozulmuştur.

b) Dosya Askerî Yargıtaydan döndükten sonra 23/8/1973 günlü duruşmada mahkeme bozmaya uyup uymama konusunda bir karar vermeden önce sanık avukatı Anayasaya aykırılık iddiasını ileri sürmüştü; mahkeme iddiayı ciddi görmemiş ve eski hükümde direnmeğe karar vermiştir. (23/8/1973 günlü, 1973/453-416 sayılı karar).

c) Askerî Yargıtay Daireler Kurulu, Anayasaya aykırılık iddiasının ciddi görülmemesinde isabet bulunmadığı nedeniyle hükmün önce bu yönden bozulmasını 25/1/1974 günlü, 1974/8-3 sayılı ilâmla karara bağlamıştır.

ç) Mahkeme Askerî Yargıtay Daireler Kurulunun bozma ilâmının bağlayıcı olması nedeniyle dava dosyasının Anayasa Mahkemesine gönderilmesine ve gelecek karar beklenmek üzere "duruşmanın muvakkaten tatili" ne karar vermiştir. (19/3/1974 günlü, 1974/240-23 sayılı karar).

III- YASA METİNLERİ :

1- Anayasaya aykırılığı ileri sürülen Kanun kuralı:

26/6/1973 günlü, 1773 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun Anayasaya aykırılığı ileri sürülen geçici 1. maddesi - 5. Tertip Düstur, Cilt 12, İkinci Kitap. 2546. sayfadaki metne göre - şöyledir :

"Geçici madde 1- Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren işlenen ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görevine giren suçlar hakkında, bu Kanun hükümleri uygulanır."

2- Dayanılan Anayasa kuralları:

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

Anayasaya aykırılık iddiasını desteklemek üzere ileri sürülen Anayasa kuralları aşağıda yazılı olduğu gibidir :

"Madde 4/3- Egemenliğin kullanılması, hiç bir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan, almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz."

"Madde 12- Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir."

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz."

"Değişik madde 32- Hiç kimse, kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkartma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz."

"Değişik madde 136/1, 2, 7- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devlet güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur. Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluş ve İşleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler kanunda gösterilir."

"Değişik madde 138/1, 2- Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler asker kişilerin askerî olan suçları ile, bunların asker kişileri aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara bakmakla görevlidirler."

IV- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 15. maddesi uyarınca 25/4/1974 gününde Muhittin Taylan, Avni Givda, Kemal Berkem, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Ahmet Akar, Halit ZARBUN, Abdullah Üner, Kani Vrana, Ahmet Koçak, Muhittin Gürün, Lûtfî Ömerbaş, Şevket Müftügil, Nihat O. Akçakayalıoğlu ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılmaları ile yapılan ilk inceleme toplantısında :

1- a) Mahkemenin, kendisini Anayasaya aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına götürmüş görüşünü açıklayan kararı da göndermesi 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Kanunun 27. maddesinin birinci fıkrasının 2 sayılı bendi gereği iken böyle bir karar olmadığı gibi en son alınan 19/3/1974 günlü, 1974/240-23 sayılı kararda da bu konuya yer verilmemiş olduğu görülmüşse de mahkeme daha önce Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmemiş ve ancak Askerî Yargıtay Daireleri Kurulunun 25/1/1974 günlü, 1974/8-3 sayılı bozma ilâmına uyma zorluğunda bulunduğu için itiraz yoluna başvurmuş ve sözü geçen ilâmda da Anayasaya aykırılık iddiasının ciddî olduğu görüşü

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

gerekçeye dayandırılmış olduğundan şu duruma göre dosyanın eksiği yok sayılması sonucuna varılmıştır.

b) İtiraz konusu kural 1773 sayılı Kanunda yer almasaydı mahkemenin görevsizlik kârarı vermesi gerekeceği için bunun, bozma ilâmına uyma zorunluğu dolâyısıyla "bakılmakta olan dava" niteliğini sürdürmekte olan işte uygulanacak bir yasa kuralı olduğu, onun için de Anayasanın değişik 151. maddesi uyarınca itiraz konusu yapılabileceği görülmüştür.

2- Böylece;

Dosyanın eksiği bulunmadığı sonucuna varıldığından Anayasama değişik 151. ve 44 sayılı Kanunun 27. maddelerine uygunluğu görülen işin esasının incelenmesine 25/4/1974 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İtirazın esasına ilişkin rapor, Genelkurmay Başkanlığı Askerî Mahkemesinin 29/3/1974 günlü, 1974/282-240 sayılı yazısına bağlı olarak gelen 19/3/1974 günlü, 1974/240-23 sayılı karar ve ekleri, iptali istenen Yasa kuralı, dayarılan Anayasa kuralları, bunlara ilişkin gerekçeler ve başka yasama belgeleri ve konu ile ilişkisi bulunan öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünöldü:

A- İtiraz konusu kuralı kapsayan Kanunun biçim yönünden Anayasaya aykırı olup olmadığı sorunu :

1773 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin Anayasaya aykırılığı iddiasında ve iddianın ciddiliği görüşünde aykırılığın esas yönünden olduğunu belirleyen gerekçelere dayanılmıştır.

44 sayılı Kanunun 28. maddesinin birinci fıkrasına göre Anayasa Mahkemesi kanunların ve Yasama Meclisleri içtüzüklerinin Anayasaya aykırılığı konusunda ilgililerce ileri sürölen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. Mahkeme istemle bağılı kalmak koşulu altında, başka gerekçe ile de Anayasaya aykırılık kararı verebilir. Bu kural, Anayasaya aykırılık iddiasının yalnız esas yönünden ileri sürölmüş bulunması halinde Anayasa Mahkemesinin biçim yönünden de Anayasaya aykırılık bulunup bulunmadığını araştırma ve böyle bir aykırılık saptanırsa bu gerekçe ile iptale gitme yetkisini de içerir.

Anayasa Mahkemesi bu işte, 44 sayılı Kanunun 28. maddesinin birinci fıkrasındaki yetkiye dayanarak önce itiraz konusu geçici 1. maddeyi kapsayan 1773 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırı olup olmadığı sorunu üzerinde durmuştur. İlk olarak, bu konu aşağıda tartışılacaktır.

1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı ve bu arada tasarının geçici 1. maddesi üzerindeki yasama çalışmalarında ilk bakışta aksak gibi görönen üç yön göze çarpmaktadır. Bunlar; tasarının Millet Meclisinde ve Cumhuriyet Senatosundaki öncelik ve ivedilikle görüşölmeleri; bir de geçici 1. maddenin Cumhuriyet Senatosunda görüşme açılmaksızın oylanmasına gidilmiş bulunulmasıdır.

1- Millet Meclisindeki öncelik ve ivedilik işlemleri:

İtiraz konusu kuralı kapsayan 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı Millet Meclisinde öncelik ve ivedilikle görüşölmüş kabul edilmiştir.

Anayasa'nın 85. maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler çalışmalarını kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümleri uyarınca yürütürler. Yine Anayasa'nın geçici 3. maddesi

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

gereğince Millet Meclisinin toplantı ve çalışmalarında kendi içtüzüğü yapılmıcağa değin uygulanması gerekli olan ve Millet Meclisi İçtüzüğü'nün yürürlüğe girdiği 1/9/1973 gününe dek ve bu arada 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı ile ilgili toplantı ve çalışmalar sırasında da uygulanma alanında kalan Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27 Ekim 1957 tarihinden önce yürürlükteki içtüzüğü'nün (1 Kasım 1956 günlü Dahilî Nizamname) 99., 78. maddelerinde kanun tasan ve tekliflerinin iki kez görüşülmesi kural olarak kabul edilmiş; gündemlerin düzenlenmesinde izlenecek sıra saptanmış, hangi tasarıların tek görüşmeye bağlı tutulacağı, iki görüşmeye bağlı tasarı ve tekliflerin bir kez görüşülmesi ile nasıl yetinilebileceği ve gündemdeki sıraların bozulması usulü istisna hükümleri halinde ayrıca gösterilmiştir.

Bir kanun tasarı veya teklifinin bir kez görüşülmesiyle yetinilmesi için o tasan veya teklif Yasama Meclisine sunulurken veya birinci görüşmesinden önce Hükümetin, teklif sahibinin yahut ilgili komisyonun ivedilik kararı verilmesini istemesi, ortada Yasama Meclisinin kabul edeceği esaslı bir nedenin bulunması, istemin yazılı ve gerekçeli olması gereklidir. (Dahilî Nizamname: Madde 70, 71, 72).

Gündem sırasının bozulabilmesi, başka deyimle bir kanun tasarı veya teklifinin gündemdeki öteki işlerden önce görüşülebilmesi için de Hükümetin veya komisyonun öncelikle görüşme kararı istemesi, istemin yazılı ve gerekçeli olması, Meclisin de o yolda karar vermesi koşulları vardır (Dahilî Nizamname : Madde 74).

1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı için Millet Meclisi 114 sayılı Geçici Komisyonununun 29/5/1973 günlü, 1/831-2 sayılı raporunda "öncelik ve ivedilik ve gündemdeki tüm işlere takdimen görüşülme" kararı istendiği anlaşılmaktadır. Burada gerekçe, "Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşundaki maksat ve Anayasa'da öngörülen mucip sebepler muvacehesinde tasarı'nın bir an önce kanunlaşmasını teminen" sözleriyle açıklanmıştır (Millet Meclisi Tutanak Dergisi: Dönem 3; Cilt 38; Toplantı 4; 897 S, sayılı basmayazı, sayfa 10, 1).

Millet Meclisinde 13/6/1973 günlü 126. Birleşimin başında tasarı'nın tümü üzerinde görüşmelere geçilmeden önce de Adalet Bakanı ve 114 numaralı Geçici Komisyon Başkanı ayrı ayrı önergelerle "öncelik ve ivedilikle ve gündemdeki Öteki işlere takdimen görüşülme" kararı istemişlerdir. Gerekçeler; Adalet Bakanının önergesinde "kanunlaşmanın bir Anayasa gereği bulunması ve özellikle bu mahkemelerin kuruluşuna ilişkin Anayasa değişikliğinin gerekçesinde öngörülen mucip sebepler muvacehesinde"; Komisyon Başkanının önergesinde ise "raporda belirtilen gerekçelerle ve önemine binaen" diye belirlenmektedir (aynı Dergi Sayfa 701-702).

Anayasa'nın 136. maddesine, Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulabilmesi için, altı fıkra eklenmesi öngörülürken gerekçede "son yıllarda bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de yeni suç ve suçluluk kavramlarının ortaya çıktığından; bunların kovuşturulması ve yargılanması için yeni yöntemler bulunması gerektiğinden; Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasa'da belirtilmiş Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devlet güvenliğini ilgilendiren suçların kovuşturulmasında ve yargılanmasında gerek ceza etkinliğini artırmak ve yargılamayı hızlandırmak gerekse özelliği olan bu suçların uzmanlaşmış mahkemelerde görülmesini sağlamak için Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmasında yarar güdüldüğünden" söz edilmektedir. (Millet Meclisi Tutanak Dergisi Dönem 3 -Cilt 33 - Toplantı 4 - 794 S. Sayılı basmayazı, sayfa 8). Adalet Bakanının öncelik ve ivedilikle görüşme önerisinde ve Geçici Komisyon raporunda gönderme yapılan gerekçe budur. Komisyon Başkanının önergesinde söz geçen "önem "i de yine bu gerekçenin belirlediği ortadadır. Öncelik ve ivedilik istem ve kararları için "Dahilî Nizamname"ce öngörülen gerekçe koşulunun Geçici Komisyon raporunda ve Adalet Bakanı ve Komisyon Başkanı önerilerinde, yerine getirilmiş olduğunu kabule raporda ve önergelerde yer alan açıklamalar elverişli niteliktedir. Öte yandan Anayasa buyruğuna dayanılarak

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

Devlet bütünlüğünü, hür demokratik düzeni, Cumhuriyeti ve Devlet güvenliğini korumak üzere hazırlanan ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşunu ve yargılama yöntemini düzenleyecek olan böyle bir kanun tasarısının öncelik ve ivedilikle görüşülmesi önerilerinde içtüzüğün aradığı gerekçe ve önemli neden koşullarının bir anlamda kendiliğinden var olduğunu kabul etmek yanlış bir tutum da sayılmaz.

Eldeki işte öncelik, ivedilik önerilerinin esaslı nedene dayandırılmış sayılamayacağı yolunda da bir görüş bulunduğu için daha ayrıntılı bir açıklama ve değerlendirmeye gidilmesi yerinde olacaktır.

Yukarıda da değinildiği gibi Anayasa'nın 85. maddesinin birinci fıkrası kuralı uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler çalışmalarını kendi yaptıkları içtüzükler hükümlerine göre yürütmek durumundadırlar. Anayasa'nın bu kuralından içtüzük hükümlerine Yasama Meclislerince uyulmamış veya bu hükümlerin yanlış, eksik uygulanmış olmasının olayla ilgili kanunu kesin olarak Anayasa'ya aykırı duruma getireceği anlamı çıkarılamaz. Çünkü İchtüzüklerin biçime ilişkin tüm hükümleri aynı önem derecesinde değildir. Bunlar arasında Yasama Meclislerince verilen kararların geçerliği üzerinde etkili olabilecek nitelik taşıyanlar bulunduğu gibi ayrıntı sayılabilecek nitelikte olanlar da vardır. İlk kümeye gireceklere aykırı tutumun iptal nedenini oluşturacağını, buna karşılık öteki biçim kurallarına uymamanın iptali gerektirmeyeceğini kabul etmek yerinde olur. Anayasa'da gösterilmeyen ve yalnız içtüzükte bulunan biçim kuralları arasında böyle bir ayırım yapılması zorunludur. Çünkü içtüzüklerdeki biçim kurallarına aşın bağlılık Yasama Meclislerinin çalışmalarını gereksizce aksatır. İchtüzük hükümlerine aykırı düşen işlemlerden hangilerinin iptal nedeni sayılacağı sorunu, uygulanacak İchtüzük hükümlerinin önemine ve işin niteliğine göre çözülecek ve incelemeleri sırasında Anayasa Mahkemesince değerlendirilip saptanacak bir konudur. Şimdiye değin mahkemenin bu sorun üzerindeki görüşü hep böyle olagelmıştır.

Anayasa Mahkemesinin değerlendirmeyi yaparak işi bir çözüme bağlarken yalnız içtüzük hükümlerinin önem ve niteliğini değil bir de kendi görev ve yetki sınırlarını ve bu sınırların olanaklarını gözönüne almasında zorunluluk vardır. Anayasaya uygunluk denetimi Anayasaca Anayasa'nın biçim kurallarına inhisar ettirilen veya kanunun yapısı yönünden 07. ürederinde denetim olanağı bulunmayan işlerde Anayasa Mahkemesinin İchtüzük kurallarını katı bir biçimde ele alarak değerlendirmeyi buna göre yapması doğal sayılmak gerekir. Öz yönünden de denetim yetkisinin veya olanağının bulunduğu konularda Mahkemenin işi aynı katılıkta ele alarak bir değerlendirmeye gitmesi savunulamaz ve böyle bir görüş haklı da gösterilemez. Şu duruma göre 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarının Millet Meclisinde öncelik ve ivedilikle görüşülmesi üzerinde bir karara varılırken işin esas yönünden de Anayasa'ya uygunluk denetiminden geçirilmesi olanağı bulunduğu için, ortada itiraz konusu kuralın biçim yönünde iptalini gerektirecek ölçü ve nitelikte bir aksaklık bulunup bulunmadığı geniş ve esnek olarak ele alınıp araştırılmalı ve bu arada, yukarıda yapıldığı gibi, sözgelimi öncelik ve ivedilik önerileri gerekçe ve esaslı neden yönlerinden Komisyon raporu, tasarının gerekçesi, tasarıya kaynaklık eden Anayasa değişikliği ve bunun gerekçesi gibi belgelerin ışığı altında bir bütün olarak değerlendirilebilmelidir.

Böyle yapıldıkta öncelik ve ivedilik kararlarının alınması konusundaki yukarıdan beri tartışılan aksaklığın incelenen yasa kuralının biçim yönünden iptalini gerektirir bir nitelik ve ağırlık taşımadığı kendiliğinden ortaya çıkar. Öte yandan Millet Meclisinin 1/9/1973 günü yürürlüğe giren İchtüzüğünde kanun tasarı ve tekliflerinin iki kez görüşülmesi ilkesinin bırakılmış ve tek görüşme yolunun tutulmuş, bunun sonucu olarak da bir "ivedilik kararı verme" konusunun artık kalmamış bulunduğu burada işaret edilmesi yerinde olacaktır.

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

Muhittin Taylan, Avni Gıvda, Ahmet Akar, Ahmet Koçak, Muhittin Gürün, Nihat O. Akçakayalıoğlu yukarıda belirtilen gerekçeye katılmamakla birlikte itiraz konusu kuralın biçim yönünden iptali gerekmediği sonucunda birleşmişlerdir.

2- Cumhuriyet Senatosundaki öncelik ve ivedilik İşlemleri:

İtiraz konusu kuralı kapsayan 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı Cumhuriyet Senatosunda da öncelik ve ivedilikle, başka deyimle gündemdeki sırasından da önce bir kez görüşülüp kabul edilmiştir. Tasarıyı inceleyen Cumhuriyet Senatosunun Millî Savunma, Anayasa ve Adalet Komisyonlarının raporlarında öncelik ve ivedilikle görüşme önerileri bulunduğu gibi Genel Kurulda görüşmelerin başlayacağı 25/6/1973 günlü, 77. Birleşimin üçüncü oturumunda Adalet Bakanı da bu konuda bir önerge vermiştir.

1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarının Cumhuriyet Senatosunda öncelik ve ivedilikle görüşülmesi ile ilgili olarak üzerinde durulması gerekli üç sorun göze çarpmaktadır. Bunlar aşağıda ayrı ayrı ele alınarak tartışılacaktır :

a) Öncelik ve İvedilik önergesinin yeniden okutulmaksızın oylanması işlemi:

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisine göre (Toplantı 12. Cilt 12, sayfa 630 - 632) 25/6/1973 günlü 77. Birleşimin üçüncü oturumu saat 20.30 da açılmış; önce başka bir kanun tasarısı oylanarak kabul edilmiş; daha sonra 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı için Adalet Bakanının verdiği öncelik ve ivedilik önergesi okunmuştur. Bunun üzerine kimi üyeler ayağa kalkarak çoğunluğun bulunmadığını ileri sürmüş ve yoklama yapılmasını istemişlerdir. Yoklama sonunda Başkan çoğunluk bulunmadığını bildirerek 21.30 da toplanılmak üzere oturumu saat 20.55 de kapatmıştır.

Dördüncü oturum açılınca yoklama yapılmış; Başkan çoğunluğun bulunduğunu açıklamış; öncelik ve ivedilik önergesinin daha önceki oturumda okunduğundan söz ederek, yeniden okutulmaksızın öncelik ve ivedilik önerilerini ayrı ayrı oya koymuş ve kabul edildiklerini belirlemiştir. Bundan sonra tasarının tümü üzerinde görüşme açılmıştır.

Anayasa'nın 86. maddesinin birinci fıkrasına göre her Meclis üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve Anayasa'da başkaca hüküm yoksa, toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verilir. Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 52. maddesinde de üye tamsayısının salt çoğunluğu hazır bulunmadıkça görüşmeye başlanılamayacağı yazılıdır. Söz konusu öncelik ve ivedilik önergesi toplantı yetersayısının bulunmadığı bir oturumda okunmuşsa bu okumanın geçerli sayılması düşünülemez ve daha sonraki oturumda oylamaya konulmadan önce okutulması gerekir.

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 25/6/1973 günlü 77. Birleşiminin üçüncü oturumunun başında yoklama yapılmamış ve yetersayı olmadığı da ileri sürülmemiştir. Bu Başkanlık Divanının yeter sayı olup olmadığına kuşkuyla düşmediğini ve saat 20.30 da Genel Kurulda çoğunluk bulunduğunu gösterir. Saat 20.55 de ise çoğunluğun bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Kimi üyelerin çoğunluk bulunmadığını ileri sürerek istemde bulunmaları dolayısıyla yapılan yoklama ancak yapıldığı andaki durumu saptar. Daha önce ve özellikle söz konusu öncelik ve ivedilik önergesinin okunması sırasında çoğunluk bulunmadığına kanıtlık edemez. Kimi üyelerin yetersayı üzerinde titizlikle durarak çoğunluk kalmadığı kanısına varır varmaz yoklama istemelerine bakılırsa baştan böyle bir durum olsaydı daha önergenin okunmasına girişilirken yoklama isteneceğini düşünmek yerinde olur. Üyelerin bu türlü bir girişimde bulunmamaları önerge okunurken yetersayının korunmakta olduğunu anlatacak bir davranış sayılmalıdır. Tersine saptanmadığına göre önergenin okunduğu sırada Genel Kurulda çoğunluğun bulunduğunu kabul gerekir. Onun için de öncelik ve ivedilik önergesinin dördüncü oturumda yeniden okutulmaksızın

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

oya sunulmasında bir usulsüzlük bulunduğu ve itiraz konusu kuralın biçim yönünden iptalini gerektirir bir nedenin oluştuğu düşünülemez.

Avni Givda, Ahmet Akar, Muhittin Gürün, Nihat O. Akçakayalıoğlu bu görüşe katılmamışlardır.

b) Önerge üzerinde söz verilmeden oylamaya gidilmesi sorunu :

Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 47. maddesine göre ivedilik önerisi, lehinde ve aleyhinde birer üyeye söz verilerek, işari oyla kabul veya reddedilir. 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarının ivedilikle görüşülmesi önerisi oylanmadan önce Başkan lehte, alehte konuşacak kimse bulunup bulunmadığını sormaksızın oylamaya geçmiştir (aynı Tutanak Dergisi: sayfa 632).

Cumhuriyet Senatosu üyelerinin haklarını ve yetkilerini, kendî İchtüzüklerini ve bu arada içtüzüğün 47. maddesi kuralını bilmeleri doğal ve olağandır. Tutanak Dergisine göre bu kurala dayanarak söz isteyen çıkmamış ve oylamaya girilmesine de bu yönden bir itirazda bulunulmamıştır. Şu durumda ve işin niteliğine göre Başkanın üyelere konuşma haklarını hatırlatmamasını ve lehte, aleyhte söz isteyen bulunup bulunmadığını araştırmaması itiraz konusu kuralın biçim yönünden iptalini gerektirir önem ve ağırlıkta bir aksaklık saymaya olanak bulunmadığı ortadadır.

c) Öncelik ve ivedilik önergesinin kapsam ve içeriğinden doğan durum :

Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünde de (madde 69, 44) kanun tasarı ve tekliflerinin iki kez görüşülmesi kural olarak kabul edilmiş; hangi tasarıların tek görüşmeye bağlı tutulacağı, iki görüşmeye bağlı tasarı ve tekliflerin bir kez görüşülmesi ile nasıl yetinilebileceği ve gündemdeki sıraları bozma yöntemi istisna hükümleri halinde ayrıca gösterilmiştir. (madde 46, 47, 48, 45). Bir kanun tasarı veya teklifinin bir kez görüşülmesi ile yetinilmesi için Hükümetin, teklif sahibinin veya ilgili komisyonun ivedilik kararı verilmesini istemesi, ortada Yasama Meclisinin kabul edeceği esaslı bir nedenin bulunması, istemin yazılı ve gerekçeli olması; gündem sırasının bozulabilmesi için de Hükümetin veya komisyonun yazılı ve gerekçeli bir öneri ile öncelikle görüşme kararı istemesi Cumhuriyet Senatosu İchtüzüğünün yukarıda değinilen maddelerinde kurala bağlanmış bulunmaktadır.

1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı için Cumhuriyet Senatosunda öncelik ve ivedilikle görüşme isteyen Millî Savunma Komisyonunun 18/6/1973 günlü, 1/205 - 12 sayılı raporunda "Kanunun ehemmiyetine binaen"; Anayasa ve Adalet Komisyonunun 19/6/1973 günlü, 1/205-51 sayılı raporunda "Tasarının bir Anayasa gereği olması"; Adalet Bakanının önergesinde ise "kanun tasarısının kanunlaşmasının, bir Anayasa gereği bulunması ve özellikle bu mahkemelerin kuruluşuna ilişkin Anayasa değişikliğinin gerekçesinde öngörülen mucip sebepler muvacehesinde" sözleri gerekçe ve esaslı neden olarak yer almış (aynı Tutanak Dergisi : sayfa 631 ve 284 S. sayılı basmayazı). Yukarıda (kararın V/A-1 bölümü) Millet Meclisi Genel Kurulunun verdiği öncelik ve ivedilik kararları dolayısıyla söylenenlerin tümü burada da geçerli ve sorunu aydınlatıp çözmeye yeterli olduğu için bunların tekrarlanmasına gidilmeyecektir. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda oylanmış öncelik ve ivedilik önergesinin kapsamı ve içeriği itiraz konusu kuralın biçim yönünden iptalini gerektirir nitelikte değildir.

Muhittin Taylan, Avni Givda, Ahmet Akar, Ahmet Koçak, Muhittin Gürün, Nihat O. Akçakayalıoğlu bu görüşe katılmamışlardır.

3- İtiraz konusu kuralın Cumhuriyet Senatosunda görüşme açılmaksızın oylanmış olması sorunu :

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarının tümü üzerindeki görüşmeler bitirilerek maddelere geçilmesi kabul edildikten sonra Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu Grubu Başkanı "maddeler üzerindeki görüşmelerde yalnız değişiklik önergesi verilen maddelerin müzakere olunmasını, öteki maddelerin okunarak oya sunulmasını" önermiş; Başkan önergeyi oya koymuş ve kabul edildiğini belirlemiştir. İtiraz konusu geçici 1. maddeye ilişkin değişiklik önergesi bulunmadığından madde, üzerinde görüşme açılmaksızın kabul edilmiştir (aynı Tutanak Dergisi: Sayfa 689 ve 707).

Anayasa'nın 92. maddesinde kanun tasarı ve tekliflerinin "görüşülmesi"nden söz edilmektedir. Kanun tasarı ve teklifleri maddelerden oluşur; maddelerin üzerinde görüşme açılmamışsa o kanun tasarı veya teklifi yönünden "görüşülme" gereği yerine getirilmiş sayılamaz. Nitekim Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünde bu doğrultuda kurallar yer almıştır. İçtüzüğün 69. maddesine göre Cumhuriyet Senatosunun ilgili komisyonlarınca incelendikten sonra Genel Kurula gelen kanun tasarı ve teklifleri iki kez görüşülerek sonuçlandırılır. Bu, genel kuraldır. İstisna kuralı, başka deyimle bir kez görüşülme, 48. maddede belirtildiği üzere, ivedilik kararının sonucu olarak işler. Bir kez görüşme yönteminin birinci görüşmeyi değil ancak ikinci görüşmeyi bir yana bıraktığında kuşku yoktur.

Birinci görüşme İçtüzüğün 73; 74. maddelerinde, ikinci görüşme ise 75. maddede düzenlenmiştir. Bu maddelerin incinmesinden anlaşılacağı üzere birinci görüşmede tasarı veya teklifin tümü üzerinde ve maddelere geçilmesi kabul edilmişse bütün maddeler üzerinde görüşme açılması zorunludur. İkinci görüşmede ise tüm üzerinde ve değiştirilmeleri önerilmemiş maddeler üzerinde görüşme yapılmaz.

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda itiraz konusu geçici 1. madde, bunu kapsayan tasarının bir kez görüşülmesi kararlaştırıldığı halde ve böyle bir durumda İçtüzüğün birinci görüşme kurallarının uygulanması gerekli iken tasarı iki görüşmeye bağlı imiş ve ikinci görüşme yapılmamış gibi üzerinde değişiklik önergesi bulunmadığı için görüşme açılmaksızın oylanıp kabul edilmiştir. Bu tutum Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 73., 74. ve dolayısıyla Anayasa'nın 92. ve 85. maddeleri ile çelişen ve 1773 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin geçerliğini etkileyerek biçim yönünden iptalini gerektirir önem ve ağırlıkta bir aykırılığı oluşturmaktadır. İtiraz konusu kural biçim yönünden Anayasaya aykırılığı dolayısıyla iptal edilmelidir.

Kemal Berkem, Şahap Arıç, Halit ZARBUN bu görüşe katılmamışlardır.

B- 1773 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin esas yönünden Anayasaya aykırılığı sorunu:

1773 sayılı Kanunun itiraz konusu geçici 1. maddesinin biçim yönünden Anayasa'ya aykırılığı saptandığına ve bu nedenle iptali öngörüldüğüne göre esas yönünden Anayasaya aykırılık sorunu üzerinde ayrıca durulmasına yer kalmamıştır.

VI-SONUÇ:

I.1- 11/7/1973 günlü, 14591 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 26/6/1973 günlü, 1773 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkındaki Kanuna ilişkin tasarının Millet Meclisindeki öncelik ve ivedilikle görüşülmesi işlemlerinin itiraz konusu kuralın biçim yönünden iptalini gerektirmediğine sonuçta oybirliği ve Muhittin Taylan, Avni Givda, Ahmet Akar, Ahmet Koçak, Muhittin Gürün ve Nihat O. Akçakayalıoğlu'nun gerekçede karşıoyları ve oyçokluğu ile,

2- 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarının Cumhuriyet Senatosunda öncelik ve ivedilikle görüşülmesi ile ilgili olarak;

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

a) 25/6/1973 günlü 77. Birleşimin 4. oturumunda öncelik ve ivedilik önergesinin yeniden okunmadan oylanmasının itiraz konusu kuralın biçim yönünden iptalini gerektirmediğine Avni Givda, Ahmet Akar, Muhittin Gürün, Nihat O. Akçakayalıoğlu'nun karşıoyları ve oyçokluğu ile;

b) Söz konusu önergenin, lehte, aleyhte konuşacak kimse bulunup bulunmadığı sorulmadan Başkanlıkça oya konulmasının itiraz konusu kuralın biçim yönünden iptalini gerektirir nitelikte bir aksaklık olmadığına oybirliği ile,

c) Oylama konusu olan öncelik ve ivedilik önergesinin kapsamı ve içeriğinin itiraz konusu kuralın biçim yönünden iptalini gerektirir nitelikte olmadığına Muhittin Taylan, Avni Givda, Ahmet Akar, Ahmet Koçak, Muhittin Gürün ve Nihat O. Akçakayalıoğlu'nun karşıoyları ve oyçokluğu ile,

3- 1773 sayılı Kanununun itiraz konusu geçici 1. maddesi üzerinde Cumhuriyet Senatosunda görüşme açılmaksızın oylamaya gidilmesinin İçtüzüğü ve dolayısıyla Anayasa'ya aykırı olduğuna ve kuralın bu nedenle biçim yönünden iptaline Kemal Berkem, Şahap Arıç ve Halit Zarbun'un karşıoyları ve oy çokluğu ile,

II. İtiraz konusu kuralın biçim yönünden iptaline karar verildiğine göre esas yönünden Anayasa'ya aykırılık sorunu üzerinde durulmasına yer olmadığına oybirliğiyle,

21/5/1974 gününde karar verildi.

Başkan
Muhittin Taylan

Başkanvekili
Avni Givda

Üye
Kemal Berkem

Üye
Şahap Arıç

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Halit Zarbun

Üye
Ziya Önel

Üye
Abdullah Üner

Üye
Kâni Vrana

Üye
Ahmet Koçak

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lütfi Ömerbaş

Üye
Şevket Müftügil

Üye
Nihat O.
Akçakayalıoğlu

Üye
Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞI OY YAZISI

Üye Sayın Muhittin Gürün'ün benim düşüncelerimi de yansıtan ve mahkeme kararına ekli bulunan karşı oy yazısının 1 sayılı bölümü ile 2 sayılı bölümünün b bendinde gösterilen ve ayrıca daha önce Anayasa Mahkemesinin konu ile ilgili olup, Resmî Gazete'de yayımlanmış bulunan 17/1/1972 günlü ve 1972/16-49 sayılı ve 26/3/1974 günlü, 1973/32, 1974/11 sayılı kararlara ekli karşı oy yazılarında belirlenen gerekçelerle dava konusu kuralın biçim yönünden iptali gerektiği kanısında bulunduğumdan çoğunluğun görüşüne bu nedenlerle karşıyım.

Başkan

Muhittin Taylan

KARŞI OY YAZISI

1- Millet Meclisinin 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı üzerindeki öncelik ve ivedilik işlemleri:

Geçici 1. maddesinin Anayasa'ya uygunluk denetimi yapılan 26/6/1973 günlü, 1773 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanuna ilişkin tasarı Millet Meclisinde öncelik ve ivedilikle görüşülüp kabul edilmiştir.

Anayasa'nın 85. maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler çalışmalarını kendi yaptıkları içtüzüklerin kuralları uyarınca yürütürler. Yine Anayasa'nın geçici 3. maddesi gereğince Millet Meclisinin toplantı ve çalışmalarında kendi içtüzüğü yapıncaya değin uygulanması gerekli olan ve Millet Meclisi İçtüzüğü'nün yürürlüğe girdiği 1/9/1973 gününe dek ve bu arada 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı ile ilgili toplantı ve çalışmalar sırasında da uygulanma alanında kalan Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27 Ekim 1957 tarihinden önce yürürlükteki İçtüzüğü'nün (1 Kasım 1956 günlü Dahilî Nizamname) 99., 78. maddelerinde kanun tasarı ve tekliflerinin iki kez görüşülmesi kural olarak kabul edilmiş; gündemlerin düzenlenmesinde izlenecek sıra saptanmış; hangi tasarıların tek görüşmeye bağlı tutulacağı iki görüşmeye bağlı tasarı ve tekliflerin bir kez görüşülmesi ile nasıl yetinilebileceği ve gündemdeki sıraların bozulması yöntemi istisna hükümleri halinde ayrıca gösterilmiştir.

Bir kanun tasarı veya teklifinin bir kez görüşülmesiyle yetinilmesi için o tasarı veya teklif Yasama Meclisine sunulurken veya birinci görüşmesinden önce Hükümetin, teklif sahibinin yahut ilgili komisyonun ivedilik kararı verilmesini istemesi, ortada Yasama Meclisinin kabul edeceği esaslı bir nedenin bulunması, istemin yazılı ve gerekçeli olması gereklidir (Dahilî Nizamname : madde 70, 71, 72).

Gündem sırasının bozulabilmesi, başka deyimle bir kanun tasarı veya teklifinin gündemdeki öteki işlerden önce görüşülebilmesi için de Hükümetin veya komisyonun öncelikle görüşme kararı istemesi, istemin yazılı ve gerekçeli olması, Meclisin de o yolda karar vermesi koşulları vardır (Dahilî Nizamname: madde 74).

Öncelik ve ivedilik istemi ve kararları için İçtüzüklerce öngörülen gerekçe koşulu bir kanunun geçerliği üzerinde etkili olabilecek nitelikte önemli ve esaslı biçim kurallarındandır. Kurala aykırı tutum o kanunun biçim yönünden iptali nedenini oluşturur. Anayasa Mahkemesinin bu

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

karşılıy yazısının ilişkin bulunduğu 21/5/1974 günlü, 1974/8-19 sayılı kararında da söz konusu koşulun önemi benimsenmekte olduğu; ancak Anayasa'ya uygunluk denetiminin esas yönünden de yapılabilmesi yetkisi veya olanağının bulunduğu işlerde ölçünün katı değil geniş ve esnek olarak ele alınması görüşü savunulduğu için burada öncelik ve ivedilik istem ve kararları bakımından içtüzüklerde öngörülen gerekçe koşulunun neden bir kanunun geçerliliğini etkileyecek nitelikte önemli ve esaslı biçim kurallarından sayılması gerektiği üzerinde ayrıntılara girilip tartışma ve çözümlenmelere gidilmesine yer ve gerek yoktur.

Sırası gelmişken, tıpkı 1773 sayılı Yasada olduğu gibi öncelik ve ivedilik konularında içtüzük kurallarına aykırı davranıldığı için 17/3/1972 günlü, 1576 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırı görülerek iptaline gidilmiş olduğuna değinilmesinde yarar vardır (6/4/1972 günlü, 1972/13-18 sayılı Anayasa Mahkemesi kararı - 7/4/1972 günlü, 14152 mükerrer sayılı ve 24/7/1972 günlü, 14255 sayılı Resmî Gazeteler) Bir tüzük kuralının Yasama Meclislerince verilen kararın geçerliği üzerinde etkili olabilecek nitelik taşıdığı ve kurala aykırı düşen işlemin biçim yönünden iptal nedeni sayılacağı Anayasa Mahkemesince saptanmışsa bu ölçünün bütün benzeri durumlarda geçerli olması gerekir. Kanunların kümelenendirilip bir bölümü için biçim yönünden iptal nedeni sayılan durumların öteki bölüm kanunlar için iptali gerektirmez nitelikte görülmesi hukukça itibar edilebilir ve savunulur bir tutum olamaz.

1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı için Millet Meclisi 114 sayılı Geçici Komisyonunun 29/5/1973 günlü, 1/831-2 sayılı raporunda "öncelik ve ivedilik ve gündemdeki tüm işlere takdimen görüşülme" kararı istendiği anlaşılmaktadır. Burada gerekçe "Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşundaki maksat ve Anayasa'da öngörülen mucip sebepler muvacehesinde tasarının bir an önce kanunlaşmasını teminen" sözleriyle açıklanmıştır (Millet Meclisi Tutanak Dergisi; Dönem 3; Cilt 38; Toplantı 4; 897 S. sayılı basmayazı; sayfa 10, 11).

Millet Meclisinde 13/6/1973 günlü 126. Birleşimin başında tasarının tümü üzerinde görüşmelere geçilmeden önce de Adalet Bakanı ve 114 sayılı Geçici Komisyon Başkanı ayrı ayrı önergelerle "öncelik ve ivedilikle ve gündemdeki öteki işlere takdimen görüşülme" kararı istemişlerdir. Gerekçeler; Adalet Bakanının önergesinde "kanunlaşmanın bir Anayasa gereği bulunması ve özellikle bu mahkemelerin kuruluşuna ilişkin Anayasa değişikliğinin gerekçesinde öngörülen mucip sebepler muvacehesinde", Komisyon Başkanının önergesinde ise "raporda belirtilen gerekçelerle ve önemine binaen" diye belirlenmektedir (aynı Dergi: sayfa 701-702).

Görülüyor ki 114 sayılı Geçici Komisyon raporunda Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması ile güdülen ereğe ve Anayasa değişikliğinin gerekçesine dayanılmıştır; Adalet Bakanının önergesinde yine Anayasa değişikliği gerekçesine gönderme yapılmakla birlikte kanunun çıkmasının Anayasa gereği olduğuna değinilmektedir. Komisyon Başkanının önergesinde ise rapordaki gerekçelere gönderme yapılması ile yetinilmekte ve "önemine binaen" gibi yuvarlak bir deyim kullanılmaktadır.

Düzenlenme nedeni ne olursa olsun her kanun tasarı veya teklifinin kendine göre bir önemi vardır ve bu önemin gerek gerekçede gerekse komisyon raporlarında belirtilmesi olağan ve zorunlu olduğu gibi tasarı veya teklifin getirdiği düzenlemenin belirli süreler içinde kanunlaşması için Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuş bulunduğu da ortadadır. İchtüzüklerin aradığı ve üstünde titizlikle durduğu ise, ivedilik ve öncelik kararı verilebilmesi için esaslı bir nedenin ve gerekçenin varlığı, bunların da önerilerde açıklanmış olmasıdır. Kaldı ki bir kanun tasarı veya teklifinin konusunun önemli oluşu onun olağan yöntemlerle ve konunun öneminin gereklerine uygun olarak ağır ağır, dikkat ve teenni ile incelenip görüşülmesini zorunlu kılar.

Özetlenecek olursa durum şudur: 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı Millet Meclisinde görüşülürken gerekçesiz istemler üzerine öncelik ve ivedilik kararları verilerek Dahili Nizamnamenin 70., 71., 74. maddelerine aykırı davranılmıştır. Bu davranış kararları değersiz ve hükümsüz bıraktığı için ana kurallardan ayrılma ve tasarının gündemdeki sırası gelmeden ve bir kez görüşülmesi işlemi de böylece hukukî dayanaktan yoksun kalmış ve Dahilî Nizamnamenin 99. maddesinde yer alan kurala da ayrıca aykırı düşülmüştür. Anayasanın 85. maddesinin birinci fıkrası ile çelişen bu durum 1773 sayılı Kanunu biçim yönünden Anayasa'ya aykırı kılar ve dolayısıyla bu Kanunun itiraz konusu geçici 1. maddesinin biçim yönünden iptalini gerektirir. Ancak Millet Meclisinin 1/9/1973 günü yürürlüğe giren içtüzüğünde kanun tasarı ve tekliflerinin iki kez görüşülmesi ilkesinin bırakılmış ve tek görüşme yolunun tutulmuş, bunun sonucu olarak da "ivedilik kararı verme" konusunun artık kalmamış bulunması dolayısıyla ve daha aşağıda görüleceği üzere Cumhuriyet Senatosundaki öncelik ve ivedilik işlemlerindeki aksaklık ayrıca itiraz konusu kuralı biçim yönünden Anayasa'ya aykırı düşürür ve iptalini gerektirir nitelikte bulunduğu için yukarıda açıklanan nedenle iptale gidilmesinde hukukî bir yarar bulunmadığından biçim yönünden iptal gerekmediği sonucunda çoğunlukla birleşmiştir.

2- Cumhuriyet Senatosundaki öncelik ve ivedilik işlemleri :

a) Öncelik ve ivedilik önergesinin yeniden okutulmaksızın oylanması :

Bu karşıoy yazısının ilişkin bulunduğu 21/5/1974 günlü, 1974/8-19 sayılı Anayasa Mahkemesi kararında da belirtildiği gibi Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisine göre (Toplantı 12, Cilt 12, sayfa 630-632) 25/6/1973 günlü 77. Birleşimin üçüncü oturumu saat 20.30 da açılmış; önce başka bir kanun tasarısı oylanarak kabul edilmiş; daha sonra 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı için Adalet Bakanının verdiği öncelik ve ivedilik önergesi okunmuştur. Bunun üzerine kimi üyeler ayağa kalkarak çoğunluğun bulunmadığını ileri sürmüş ve yoklama yapılmasını istemişlerdir. Yoklama sonunda Başkan çoğunluğun bulunmadığını bildirerek 21.30 da toplanılmak üzere oturumu saat 20.55 do kapatmıştır.

Dördüncü oturum açılınca yoklama yapılmış; Başkan çoğunluğun bulunduğunu açıklamış; öncelik ve ivedilik önergesinin daha önceki oturumda okunduğundan söz ederek, yeniden okutmaksızın öncelik ve ivedilik önerilerini ayrı ayrı oya koymuş ve kabul edildiklerini belirlemiştir. Bundan sonra tasarının tümü üzerinde görüşme açılmıştır.

Anayasa'nın 86. maddesinin birinci fıkrasına göre her Meclis üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve Anayasa'da başkaca hüküm yoksa, toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verilir. Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 52. maddesinde de üye tamsayısının salt çoğunluğu hazır bulunmadıkça görüşmeye başlanılamayacağı yazılıdır. Söz konusu öncelik ve ivedilik önergesi toplantı yetersayısının bulunmadığı bir oturumda okunmuşsa bu okumanın geçerli sayılması düşünülemez ve daha sonraki oturumda oylamaya konulmadan önce okutulması gerekir.

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 25/6/1973 günlü 77. Birleşiminin üçüncü oturumunun başında yoklama yapılmadığı gibi Başkan çoğunluğun bulunduğunu da sözle açıklamış değildir. Bu durum, Anayasa Mahkemesi kararında belirtildiği gibi, Başkanlık Divanının yetersayı olup olmadığına kuşkuya düşmediğini ve saat 20.30 da Genel Kurulda çoğunluk bulunduğunu değil ancak o sıralarda her nedense yetersayı üzerinde durulmamış olduğunu gösterir. Bu oturumda Adalet Bakanının öncelik ve ivedilik önergesinin okutulmasından önce bir kanun tasarısının oylanıp kabul edilmiş olması da, oylama işarı oy biçiminde olduğu için, yetersayı bulunduğu kanıtlanamaz. Öte yandan Adalet Bakanının önergesi okunur okunmaz derhal çoğunluk bulunmadığı ileri sürülüp yoklama istendiği ve yine hemen yoklamaya geçildiği için yoklama sonucunun önergenin okunması sırasındaki durumu yansıttığında kuşku yoktur. Böylece önergenin toplantı yetersayısının

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

bulunmadığı bir oturumda okunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda önerenin usulünce okunmuş sayılması düşünülemez. Demek ki dördüncü oturumda içeriği ve bu arada ne gibi nedenlere ve gerekçelere dayandığı bilinmeyen öncelik ve ivedilik önerileri oylanıp kabul edilmiş; bu yüzden de ana kurallardan ayrılma tutumu ve kanun tasarısının gündemdeki sırası gelmeden ve bir kez görüşülmesi işlemi hukukî dayanaktan yoksun kalmıştır.

Yukarıdan beri açıklananlar öncelik ve ivedilik kararlarının alınmasında Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 52., 44., 69., ve Anayasa'nın 85. ve 86. maddeleri ile açık bir çelişkinin ve 1773 sayılı Kanunun ve dolayısıyla bu Kanunun geçici 1. maddesinin geçerliğini etkileyerek itiraz konusu kuralın biçim yönünden iptalini gerektirir önem ve ağırlıkta bir aykırılığın oluştuğunu kesinlikle ortaya koymaktadır .

b) Öncelik ve ivedilik önergesinin kapsam ve içeriğinden doğan durum :

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünde de (madde 69. 44) kanun tasarı ve tekliflerinin iki kez görüşülmesi kural olarak kabul edilmiş; hangi tasarıların tek görüşmeye bağlı tutulacağı, iki görüşmeye bağlı tasarı ve tekliflerin bir kez görüşülmesi ile nasıl yetinilebileceği ve gündemdeki sıraları bozma yöntemi istisna hükümleri halinde ayrıca gösterilmiştir (madde 46, 47, 48, 45). Bir kanun tasarı veya teklifinin bir kez görüşülmesi ile yetinilmesi için Hükümetin, teklif sahibinin veya ilgili komisyonun ivedilik kararı verilmesini istemesi, ortada Yasama Meclisinin kabul edeceği esaslı bir nedenin bulunması istemin yazılı ve gerekçeli olması; gündem sırasının bozulabilmesi için de Hükümetin veya komisyonun yazılı ve gerekçeli bir öneri ile öncelikle görüşme kararı istemesi Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün yukarıda değinilen maddelerinde kurala bağlanmış bulunmaktadır.

1773 sayılı Kanuna ilişkin tasan için Cumhuriyet Senatosunda öncelik ve ivedilikle görüşme isteyen Millî Savunma Komisyonunun 18/6/1973 günlü, 1/205-12 sayılı raporunda "Kanunun ehemmiyetine binaen", Anayasa ve Adalet Komisyonunun 19/6/1973 günlü, 1/205-51 sayılı raporunda "Tasarının bir Anayasa gereği olması; Adalet Bakanının önergesinde ise "kanun tasarısının kanunlaşmasının bir Anayasa gereği bulunması ve özellikle bu mahkemelerin kuruluşuna ilişkin Anayasa değişikliğinin gerekçesinde öngörülen mucip sebepler muvacehesinde" sözleri gerekçe ve esaslı neden olarak yer almıştır (aynı Tutanak Dergisi : sayfa 631 ve 284 S. sayılı basmayazı).

Yukarıda (karşıoy yazısının I sayılı bölümü) Millet Meclisi Genel Kurulunun verdiği öncelik ve ivedilik kararları dolayısıyla söylenenlerin tümü burada da geçerli ve sorunu aydınlatıp çözmeye yeterli olduğu için bunların tekrarlanmasına gidilmeyecektir. 1773 sayılı Kanuna ilişkin tasarı Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda görüşülürken gerekçesiz istemler üzerine öncelik ve ivedilik kararları verilerek Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 45., 46. maddelerine aykırı davranılmıştır. Bu davranış kararları değersiz ve hükümsüz bıraktığı için ana kurallardan ayrılma tutumu ve tasarının gündemdeki sırası gelmeden ve bir kez görüşülmesi işlemi de böylece hukukî dayanaktan yoksun kalmış ve İçtüzüğün 69. maddesinde yer alan kurala da ayrıca aykırı düşülmüştür. Anayasa'nın 85. maddesinin birinci fıkrası ile çelişen şu durum 1773 sayılı Kanunu biçim yönünden Anayasa'ya aykırı kılar ve dolayısıyla bu kanunun itiraz konusu geçici 1. maddesinin biçim yönünden iptalini gerektirir.

SONUÇ:

Anayasa Mahkemesinin 21/5/1974 günlü, 1974/849 sayılı kararına yukarıda açıklanan yönlerden ve yine yukarıda belirlenen nedenlerle karşıyız.

Başkanvekili
Avni Givda

Üye
Ahmet Akar

Üye
Nihat O. Akçakayalıoğlu

KARŞI OY YAZISI

Geçici birinci madde üzerinde söz istenmemiş olduğuna göre, görüşme açılmaksızın oylamaya gidilmiş olması, Senato'nun iradesini sakatlayacak ve bu maddenin biçim yönünden iptalini gerektirecek nitelik ve ağırlıkta sayılmamalıdır.

Bu nedenle çoğunluk kararının bu kesimine karşıyım.

Üye
Kemal Berkem

KARŞI OY YAZISI

1773 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin Cumhuriyet Senatosunda görüşme açılmaksızın oylanmış olması sorunu hakkında karşı oy :

Cumhuriyet Senatosunda, itiraz konusu tasarinın tümü görüşülmüş ve maddelere geçilmesi oylanıp kabul edilmiş, bundan sonra verilen bir önergede "maddeler üzerindeki görüşmelerde yalnız değişiklik önergesi verilen maddelerin müzakere olunması diğer maddelerin okunarak oya konulması" teklif edilmiştir. Başkan önergeyi oya koyarak kabul edildiğini açıklamıştır. Genel Kurulun aldığı bu karar üzerine, itiraz konusu madde hakkında değişiklik önergesi bulunmadığından maddenin, üzerinde görüşme açılmaksızın kabul edilmiş olduğu tutanak dergisinden anlaşılmaktadır.

Anayasa Mahkemesince bu hususta verilen karar özetle şöyledir :

Anayasa'nın 92. maddesinde Kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesinden söz edilmektedir. Kanun tasarı ve teklifleri maddelerden oluşur. Maddeler üzerinde görüşülme açılmaması o Kanun tasarı veya teklifi yönünden "görüşülme" gereğini yerine getirmiş sayılamaz, Nitekim Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünde 69, 73, 74 üncü maddelerinde bu doğrultuda kurallar yer almıştır. Cumhuriyet Senatosu Genel Kuruluna gelen Kanun tasarı veya teklifleri iki kez görüşülerek sonuçlandırılır. Bu, genel kuraldır. Bir kez görüşme 48. madde hükmünce ivedilik kararı sonucu olarak işler. İvedilik kararı ile bir kez görüşme yöntemi ikinci görüşmeyi bir yana bırakır. Genel Kurulda geçici 1. maddenin bir kez görüşülmesi kararlaştırılmış bu durumda maddeler üzerinde birinci görüşme yapılması gerekirken yapılmamış ve bir değişiklik önergesi de bulunmadığından görüşme açılmaksızın oylanıp kabul edilmiştir.

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

Bu tutum Cumhuriyet Senatosu İÇtüzüğünün 73.. 74. ve dolayısıyla Anayasa'nın 92 ve 85. maddeleriyle çelişen ve 1773 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin geçerliğini etkileyerek biçim yönünden iptalini gerektirir önem ve ağırlıkta bir aykırılığı oluşturmaktadır. İtiraz konusu kuralın İÇtüzüğe ve dolayısıyla Anayasa'ya aykırı olduğuna ve kuralın bu nedenle biçim yönünden iptaline oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Aşağıda iki yönden açıklanan nedenlerle bu görüşe katılmıyorum :

I. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca, iptal konusu 1773 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin görüşülme şekli hakkında, alınan karar bir içtüzük düzenlemesi niteliğindedir.

Anayasa'nın 85. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve meclisler çalışmalarını kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümlerine göre yürütecekleri belirtilmektedir. İptal konusu geçici birinci maddenin görüşülmesi sırasında Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca bir önerge üzerine alınan karar, bir kanun yapılması hususunda Cumhuriyet Senatosunun çalışmalarının yürütülmesine ilişkin bulunması nedeniyle bir içtüzük düzenlemesi niteliğindedir. Zira, sorun, Cumhuriyet Senatosunda tasarının, tümü üzerinde görüşmeler bitirilmiş ve maddelere geçilmesi de oylanıp kabul edildikten sonra, (maddeler üzerindeki görüşmelerde, yalnız değişiklik önergesi verilen maddelerin müzakere olunması ve diğer maddelerin okunarak oya sunulması) hususunda olup Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü hükümlerinde değişiklik getiren bir nitelik taşımaktadır. Bu önergeyi kabul eden genel kurul kararı bu niteliği ile bir içtüzükte bulunması gereken bir konuyu düzenlemiştir. Bu suretle bu kararın konu ve erek bakımından bir içtüzük sorununu düzenlediğinden, bir içtüzük niteliğinde bulunduğu kuşku olmamak gerekir. Nitekim Anayasa Mahkemesi iptal için Anayasa Mahkemesine başvuru bu gibi kararların bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde olduğu kabul edilmiş bulunmaktadır. (Örneğin E. 1970/25-26, K. 1970/32 sayılı ve 18/6/1970 günlü karar Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 8, Sayfa: 354; E. 1970/57, K. 1971/33 sayılı ve 23/3/1971 günlü karar aynı dergi cilt : 9, sayfa : 389)

Öte yandan Anayasa'nın 147. maddesi hükmünce Türkiye Büyük Millet Meclisi İÇtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetleme Anayasa Mahkemesinin görevlerindedir. Anayasa'nın 152. maddesi hükmünce de, Anayasa'ya aykırı olduğundan iptaline karar verilen Kanun ve İÇtüzük veya bunların iptal edilen hükümleri gerekçeli kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Şu halde yayımlandığı tarihe kadar muteber ve yürürlüktedir.

Cumhuriyet Senatosunun içtüzük niteliğinde olan bu kararının iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmadığından bu kararın yürürlükte olduğu bir sırada iptal konusu geçici 1. madde kanunlaşmıştır.

Her ne kadar Anayasa'nın 92. maddesinde Kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesinden söz edilmiş ise de görüşmenin biçimi açıklanmış değildir. Bu husus İÇtüzüklere bırakılmıştır. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda ise maddelerin tümü görüşülmüş bulunmasına göre iptal konusu geçici 1. madde hakkında hiç bir görüşme yapılmamış olduğu söylenemez. Cumhuriyet Senatosu İÇtüzüğünde yer alan Kanun tasarısı veya tekliflerinin görüşme şekilleri hakkındaki hükmü değiştirir nitelikte olan bu içtüzük düzenlemesinin tüzük değiştirme şekillerine uygun olup olmadığının incelenmesi ise ancak bu içtüzük düzenlemesi hakkında iptal için Anayasa Mahkemesine başvurulduğunda incelenebilecek bir husustur. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun sözü geçen içtüzük düzenlemesi niteliğindeki kararın iptal edilmediğinden bu genel kurul kararına göre kanunlaşmış bulunan iptal konusu geçici 1. maddenin biçim yönünden iptaline karar verilmesi Anayasa'ya uygun düşmemiştir.

II. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca alınan bu karar, itiraz konusu geçici 1. maddenin geçerliğini etkileyecek ve biçim yönünden iptalini gerektirecek önem ve ağırlıkta bir aykırılık da

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

teşkil etmemektedir. Zira, Kanun tasarıları genellikle yetkili heyetlerce hazırlanmakta ve yasama meclislerinde ait olduğu komisyonlarda görüşülüp incelenmektedir. Bu tasarıların komisyonlardaki görüşmelerini yasama meclisleri üyeleri dinlemek yetkisine haiz oldukları gibi tasarılar kendilerine daha önce dağıtılmaktadır.

Şu suretle yasama meclisleri üyeleri Kanun tasarılarına vakıf olmaktadır. Cumhuriyet Senatosunda kabul edilen önerge hükümlerine göre maddelerin okunarak oya konulması kabul edilmiş ve bu suretle maddeler okunmuş bulunmasına nazaran hadisede Cumhuriyet Senatosu üyelerinin reylerini kullanacak şekilde maddelere vakıf olmadıkları kabul edilemez. Esasen yasama meclisi üyelerinin sözü geçen önerge üzerine hemen bir önerge vererek söz hakkını kullanacaklarını bildirmelerine bir engel mevcut değildir. Böyle bir istek de olmamıştır.

Bu nedenlerle Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca önerge üzerine verilen bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde olan bu kararın, iptal konusu geçici 1. maddenin geçerliğini etkileyecek, biçim yönünden iptalini gerektirecek önem ve ağırlıkta bir aykırılık teşkil etmemekte olduğundan iptaline karar verilmiş olması Anayasa'ya uygun değildir.

Sonuç : Yukarıda I ve II numaralı bentlerde açıklanan nedenlerle iptal konusu 1773 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin iptali isteğinin reddine karar verilmesi gerektiği kanısında olduğumdan iptal hakkındaki karara karşıyım.

Üye

Şahap Arıç

Sayın Şahap Arıç'ın karşı oyuna aynen katılıyorum.

Üye

Halit ZARBUN

KARŞI OY YAZISI

Sayın Muhittin Gürün'ün karşı oy yazısının :

Millet Meclisindeki görüşmelere ilişkin birinci kısmı ile, Cumhuriyet Senatosundaki görüşmelere deyinen ikinci kısmın (b) bendinde yer alan düşüncelerine aynen katılıyorum.

Üye

Ahmet Koçak

KARŞI OY YAZISI

1- 26/6/1973 günlü ve 1773 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki Konunun Millet Meclisindeki görüşülmesinde (öncelik) ve (ivedilik) usulleri uygulanmıştır.

Halbuki Mahkememizin yukarıdaki kararının (1974/8-1974/19), (V-esasın incelenmesi) bölümünün A bendinin 1 işaretli fıkrasındaki açıklamalarda, (öncelik) ve (ivedilik) için yeterli gerekçe olarak kabul edilmiş bulunan hususları, o tarihte yürürlükte bulunan Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesinin bu konuya ilişkin olan 70-75. maddelerinde aranan nitelikte bir gerekçe olarak kabul etmeye imkân yoktur. Zira söz konusu kanuna ilişkin tasarının (ivedilik) usulü ile görüşülmesi için öne sürülmüş bulunan gerekçe kanunun önemini söylemekten ve Anayasa'daki yerini belirlemekten ibaret olup, bu gibi beyanların ise hemen her kanun hakkında öne sürülmesi mümkündür.

İçtüzüğün sözü geçen maddelerinde öngörülen ve (ivedilik) kararı verilebilmesi için aranan, (bir tasarı veya teklifin bir defa müzakeresiyle yetirilmesi için Meclisin kabul edeceği esaslı bir sebebin mevcut bulunması) şartının özel niteliği ile burada ileri sürülen nedenlerin hiç bir ilgisi yoktur. Zira bir kanunun önemli olmasının veya Anayasa gereği bulunmasının, ivedilik usulü ile müzakeresini gerektirmeyeceği kuşkusuzdur. İvedilikle müzakere zorunluğu doğması, yani ikinci müzakere için geçirilmesi gerekli olan en az beş günlük aranın kaldırılarak kanununun ivedilikle çıkartılması için, ivedilik durumunun kabulünü zorunlu kılan özel bir nedenin mevcut olduğunun ortaya konulması gereklidir.

Anayasa Mahkemesinin 17/10/1972 ve 26/3/1974 günlü ve 1972/16 -1972/49, 1973/32 - 1974/11 sayılı kararlarına ilişkin karşı oy yazılarımda bu konu üzerinde daha ayrıntılı açıklamalar yapılmış olup oradaki düşüncelerin buraya da aktarılması gereksiz görülmüştür. (bak : Resmî Gazete 1 Mart 1973, sayı: 14463, Sh. 252-253; 21 Haziran 1974, sayı; 14922, Sh. 8-9).

Buraya kadar yapılan açıklamalar, söz konusu kanunun, Millet Meclisinde, içtüzük hükümlerine aykırı bir usul uygulanması suretiyle müzakere ve kabul edildiğini ve bu suretle de Anayasa'nın 85. maddesine aykırı bir nitelik aldığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, söz konusu kanunun iptali istenen geçici 1. maddesi hükmünün de biçim yönünden Anayasa'ya aykırı olduğunun kabul edilmesi zorunlu bulunmaktadır.

Ancak 1 Eylül 1973 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan Millet Meclisi yeni İçtüzüğü, Anayasa hariç olmak üzere, kanunların iki görüşmeye tabi olması kuralını kaldırmış ve bu suretle Millet Meclisindeki görüşmelerde artık (ivedilik) usulünün uygulanmasına yer kalmamıştır.

Böyle olunca eski içtüzüğün (ivedilik) usullerine uyulmadığı gerekçesiyle yapılacak iptal sonunda o tasarı veya teklif yine tek görüşme ile kanunlaşabilecektir.

Bu duruma göre söz konusu kanun hükmünün bu gerekçe ile iptaline karar verilmesinde bugün için hukukî yarar kalmamıştır.

Bu nedenle esasta çoğunluk görüşüne karşı olmakla beraber sonucuna katılıyorum.

2- Aynı kanuna ilişkin tasarının Cumhuriyet Senatosundaki görüşülmesi de (öncelik) ve (ivedilik) usulleri uygulanarak yapılmıştır.

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

Yukarıki kararın (V-esasın incelenmesi bölümünün (A) bendinin 2. fıkrasının a ve c alt bentlerindeki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, buradaki görüşmeler sırasında C. Senatosu İçtüzüğüne iki defa esaslı biçimde uyulmamıştır.

a) Bu tasarının müzakeresinde öncelik ve ivedilik usulünün uygulanması için, ikisi Millî Savunma, Anayasa ve Adalet Komisyonları raporları ile, birisi de 77, Birleşimin üçüncü oturumunda tasarının müzakeresine başlanmadan önce Adalet Bakanı tarafından verilen önerge ile olmak üzere üç teklif yapılmıştır.

C. Senatosu Başkanı bunlardan yalnız Adalet Bakanının önergesinden söz ederek o önergeyi oylatmış ve komisyonların raporlarının bu konudaki tekliflerini işleme koymamış olduğu için incelememizin de sadece Adalet Bakanının önergesinin tabi tutulduğu işlem üzerinde ve bu sınır içinde yapılması gerekmektedir.

77. Birleşimin sabah saat 10.30 da başlayan birinci oturumunun başında Başkan çoğunluğun bulunduğunu bildirerek görüşmelere başlatmıştır.

Söz konusu kanun tasarısı ise bu birleşimin saat 20.30 da başlayan üçüncü oturumunda görüşülmüş, bu oturumun başında ise Başkanlıkça çoğunluğun bulunduğu yolunda bir bildiri yapılmamıştır. Esasen içtüzükte de her oturum başında bu işlemin yapılacağı hakkında bir hüküm yoktur.

Bu oturumda ilk Önce başka konular görüşüldükten sonra gündemde 17. sırada yer alan söz konusu tasarının görüşülmesine başlanacağı ve Adalet Bakanının bir önergesi bulunduğu onun okutulacağı Başkanlıkça bildirilerek Bakanın öncelik ve ivedilik usulünün uygulanmasını isteyen önergesi okunmuştur. Okunma biter bitmez, yani aradan başkaca bir zaman fasılası geçmeden yedi üye tarafından çoğunluk olmadığı öne sürülmüş, bunun üzerine yoklama yapılarak gerçekten çoğunluk olmadığı anlaşıldığından saat 20.55 te oturum kapatılmıştır.

Bu açıklama, önergenin okunduğu sırada çoğunluğun bulunmadığını ve üyelerce bu durumun görülmesi üzerine yoklamaya başvurulduğunu kuşkusuz göstermektedir. Durum bu derece açık iken, önergenin okunması sırasında çoğunluğun mevcut olabileceği gibi olanaksız bir varsayıma dayanılmasının isabetsizliği meydandadır.

Sonuç olarak, Adalet Bakanının öncelik ve ivedilik usulünün uygulanmasını isteyen önergesi, genel kurul toplanma yetersayısının bulunmadığı bir zamanda okunmuş olduğundan bu işlemin, hukukî değerden yoksun bulunduğunu, bir başka deyimle genel kurulda okunmayan bir önerge niteliğinde kaldığını kabul etmek zorunludur.

C. Senatosunun 77. Birleşiminin dördüncü oturumu saat 21.30 da başlamış ve yapılan yoklama sonunda yetersayının bulunduğu anlaşılmıştır. Bundan sonra Başkan (evvelki oturumda Devlet Güvenlik Mahkemeleri konusunda okunmuş olan öncelik ve ivedilik önergesini oylarınıza arzedeceğim) diyerek oylamaya geçmiş ve önergenin kabul edildiğini bildirmiştir. Komisyon raporunun okunmaması da ayrıca oylanarak kabul edildiğinden tasarının müzakeresine geçilmiştir.

Bu açıklama, C. Senatosu Genel Kurulunun yetersayı ile toplandığı bir oturumunda okunmayan, yani Genel Kurulda okunmamış durumda olan bir önergenin, yetersayının mevcut olduğu bir başka oturumda oya sunularak tasarının müzakeresinin bu oylama sonucuna göre yürütüldüğü sonucunu ortaya koymaktadır.

Toplanma yetersayısının mevcut bulunduğu bir oturumunda okutulmadığı cihetle Genel Kurulun bilgisine resmen ulaştırılmamış olan bir önerge ile önerilen konu hakkında, C. Senatosu

Esas Sayısı:1974/8
Karar Sayısı:1974/19

iradesinin bilinçli olarak oluşmuş olduğu ileri sürülemeyeceğinden böyle bir oylama geçersizdir ve hiç bir hukukî sonuç doğurması da mümkün değildir.

Şu duruma göre söz konusu tasarı, geçerli bir karar alınmadan ivedilik usulü uygulanmak suretiyle C. Senatosunda müzakere edilmiş bulunmaktadır.

Böyle bir hal, kanunun sağlığını etkileyecek nitelikte olduğundan ve Anayasa'nın 85. maddesine açık bir aykırılık teşkil ettiğinden, söz konusu madde hükmünün iptal edilmesine karar verilmesi zorunludur.

b - Öte yandan, Adalet Bakanının, yukarıki açıklamada belirtilen biçimde oylanmış olan (ivedilik) önergesi, C. Senatosu içtüzüğünün 46. maddesinde gösterilen şartlara da uygun olarak düzenlenmemiştir. Zira (ivedilik) usulünün uygulanabilmesi, yani bir tasarinın, doğal usul olan, en az beş gün aralıkla iki defa müzakere edilme zorunluğundan kurtularak tek müzakere ile yetinilmesine karar verilebilmesi için, bu yola başvurulmasını zorunlu kılan C. Senatosunun kabul edeceği esaslı bir sebebin bulunduğu, ya bu usulü teklif eden önergede yazılı olmalı veya 47. maddenin son fıkrasına göre açılacak görüşmede bu yön ortaya konulmuş bulunmalıdır.

Halbuki Adalet Bakanının sözü geçen önergesinde bu nitelikte bir açıklama bulunmamakta, önergenin oylanmasında hiç bir konuşma yapılmadığı için de ivedilik konusunda C. Senatosunca kabul edilen esaslı sebebin ne olduğu bilinmemektedir.

Her ne kadar Adalet Bakanının önergesinde öncelik ve ivedilik teklifinin gerekçesi olarak, söz konusu tasarinın (..... komisyon raporunda belirtildiği üzere kanunlaşmasının bir Anayasa gereği bulunması ve özellikle bu mahkemelerin kuruluşuna ilişkin Anayasa değişikliğinin gerekçesinde öngörülen mucip sebepler muvacehesinde.....) ivedilikle görüşülmesi gerektiği öne sürülmekte ise de yukarıda 1 işaretli bölümde açıklandığı gibi bu sözlerin, bir kanunun beş gün ara ile ikinci defa görüşülmesinden kaçınılması için zorunlu bir neden olamayacağı meydandadır. Zira her kanun önemlidir, her kanun, ya bir Anayasa emrini yerine getirmek veya Devlet hayatının, karşılanmasını zorunlu kıldığı bir ihtiyaca cevap vermek için yapılır. Şu halde doğal müzakere yollarından sapmak için yeterli ve esaslı bir sebebi bu önerge belirtmemektedir.

C. Senatosu bakımından bu eksiklik, Millet Meclisine nazaran çok önemli bir şekilde kanunun sağlığını etkiler. Zira C. Senatosu içtüzüğü, kanunların iki defa müzakeresi ilkesini halen de muhafaza etmekte, bugün dahi bir kanunun, usulüne uygun ivedilik kararı alınmadıkça, iki defa müzakeresi, onun sağlıklı olmasının temel şartı bulunmaktadır.

Bu suretle buradaki sonucun, yukarıki 1 işaretli bölümün sonucundan farklı olması ve Anayasa'ya aykırılık nedeni sayılması zorunludur.

Sonuç: Yukarıda belirtilen iki konuda, C. Senatosu içtüzüğünün, kanunların sağlığına önemli derecede etkisi bulunan hükümlerine riayet edilmemiş olduğundan 1773 sayılı Kanunun geçici birinci maddesi hükmü şekil yönünden Anayasa'ya aykırı duruma düşmüştür. Bu yönden iptaline karar verilmelidir.

Bu nedenle Mahkememizin yukarıdaki kararının (1974/8-1974/19) konuya ilişkin bölümlerine karşıyım.

Üye

Muhittin Gürün